

Людмила Тарнашинська

УКРАЇНСЬКЕ ШІСТДЕСЯТНИЦТВО: АБЕРАЦІЯ ЯВИЩА У ПОСТМОДЕРНОМУ ПРОЧИТАННІ

Дослідникові, який наважується на аналітичні “мандри” у проблематику шістдесятництва, належить повною мірою подолати “загадкову нечуйність щодо привабливості й магії шістдесятництва як наративу”, узгодити та осмислити “спонтанне розуміння великої пригоди шістдесятництва”¹ – предтечі наступних літературних поколінь, – яке досі резонує в літературознавстві. Адже попри широкий інтерес до нього наукової громадськості, воно й понині залишається terra incognita, якщо мати на увазі дослідження його як *явища* в усіх взаємозв’язках.

Саме потреба з’ясувати всі причинно-наслідкові “лінії” та “перехрестя” *шістдесятництва як явища* дає підстави вдаватися до дискурсивного розгляду цієї проблеми, щоб дослідити її з різних боків, спроектувавши на неї різні наукові парадигми та методологічні підходи.

Специфіка дослідження шістдесятництва полягає в тому, що минуле й сучасне не розмежовані, вони активно співіснують, і тим “дзеркалом” між часами є індивідуальне “Я” даного явища. А оскільки представники цього покоління досі реально й духовно присутні у соціокультурному контексті епохи, маємо підстави говорити не про повернення шістдесятників історії, а про їхнє живе буття в духовному просторі сьогодення та про резонансну – нелінійну – рецепцію у свідомості наступних поколінь, яка витворює переважно полемічно-опозиційний дискурс і далеко не завжди тотожна їхній власній міфотворчій рецепції (“Юнаки з вогненної печі” В.Шевчука, “Номо feriens” Ірини Жиленко, “Ми зустрічалися на сонці, очима...” В.Дрозда, “Прожити й розповісти” А.Дімарова та багато інших).

Досліджуючи те чи те явище, важливо знайти точку “золотого перетину”, аби не втрапити в оману через сповідування таких понять, за Л. Гумильовим², як *аберація дальності* (розпливчастість далеких явищ, що створює хибне уявлення про їхню значимість) чи *аберація близькості* (перебільшення грандіозності недавніх подій порівняно з більш ранніми) – обидві ці “пастки”, що підстерігають будь-якого дослідника, наразі виявляють себе досить активно.

Так само небезпечною залишається й *аберація стану* – сприйняття дослідником динаміки тривалого процесу як сукупності статичних станів унаслідок нетривалості сприйняття процесу людиною; останнє досить часто виявляється при підході до розгляду явища українського шістдесятництва.

А всі ці три підходи, в основі своїй обмежені й недосконалі, і стають на заваді спробам досягнути потрібної *оптичної акомодатії*, тобто об’єктивному вивченню цієї художньо-естетичної (і не тільки) проблеми. Чи не тому досі не маємо об’єктивного, цілісного й комплексного дослідження природи шістдесятництва,

¹ Павлишин М. Явище і норма: Іван Дзюба, критик // Кур’єр Кривбасу. – 1999. – №112. – С. 156.

² Див.: Гумилев Л. Етногенез и биосфера земли.– М., 2002.

що *явище шістдесятництва* у постмодерному прочитанні фрагментаризується, набуває розпливчастих контурів або ж, навпаки, в якихось своїх самовиявах бездоказово гіперболізується чи подається у не цілком підставових ракурсах, не кажучи вже про певну статистику при пошукові фокуса дослідження.

Саме порушення оптичної акомодатії заважає дослідникам побачити цю проблему у рівновеликих наближеннях методологічних практик, через те у наукових публікаціях інерційно подаються здебільшого вже освоєні й “відпрацьовані” ракурси, що аж ніяк не створюють цілісного уявлення про цей “проривний” етап української літератури минулого століття.

І як наслідок (що є, власне, й першопричиною порушення дослідницької оптичної системи) — сучасне літературознавство досі не може визначитися з часовими рамками (т.зв. межами) шістдесятництва: наскільки тривалим за хронологічною протяглістю було це явище? де слід поставити крапку в дослідженнях, а якщо ні, то чому? А нез’ясованість цієї, як виявилось, ключової проблеми, яка стала каменем спотикання для сучасного літературознавства, “тягне” за собою й пакет інших проблем, які не називаються, бо це, з одного боку, можливо, звузило б дослідницьке поле явища або поставило перед потребою певної наукової диференціації, а з другого — вимагало б глибшого освоєння теми на понятійному рівні.

Усе це відбувається через нерозробленість багатьох основоположних теоретичних засад і невиробленість *критеріїв* (навіть саме поняття “шістдесятники” часто подається в літературознавчих розвідках у лапках, що вказує на певну частку сумнівів щодо наукової правочинності чи коректності цього, скажемо так, досить умовного, однак усталеного поняття), без яких подолати цю спонтанність та фрагментарність дослідження методологічно неможливо. Тож підходити до дослідження теми шістдесятництва варто з уточнення вже усталених логічних побудов та понять. І основоположно видається тут таки проблема т.зв. меж цього явища. Зокрема, більшість дослідників схильна вважати, що шістдесятництво визначається періодом 1960—1963 рр., оскільки далі почалися ідеологічні нагінки й потужний вихлюп свіжих мистецьких сил, по суті, було загнано в андеграунд. Інші не можуть утриматися від спокуси й певної логіки долучити до літературних з’яв тієї пори й подальші творчі набутки, скажімо, Григора Тютюнника чи Василя Стуса, Ігоря Калинця, представників т. зв. “київської школи”, а це, своєю чергою, актуалізує дослідження правомірності функціонування в літературознавчому вжитку таких понять, як “канонічні” та “маргінальні”, “тихі” шістдесятники (принагідно згадується метафора про “ліс” та “підлісок” у літературі як неодмінну умову його росту й розвитку), а також необхідність обґрунтування, наскільки можливе застосування поняття “соборності”³, з’ясування, якими параметрами насправді “вимірювалося” й нині вимірюється (і ця динаміка теж важлива) т.зв. *покоління шістдесятників* і чи справді надається та когорта митців до подібного означення.

Поняття канону в шістдесятництві на сьогодні набрало виразного статусу *плаваючого*, і на це поки що нема ради, адже на його формування впливає широкий спектр чинників — від методологічних до особистісних, амбіційних (це приклад складності дослідження явища, бо його формують зсередини й самі репрезентанти, і ті, хто “працює на випередження”, не довіряючи історії в тій її основоположнокоригувальній селективній функції, згідно з якою вона сама має все розставити по своїх місцях). Тобто, кажучи простіше, не існує самого *канону*, відповідно до якого можна було би визначитися і з іменами (цей процес також достоту рухливий, оскільки всі стосунки людини й світу та їхня структурування відбуваються через постійну канонізацію та деканонізацію цих відносин, у яких значною мірою задіяні ієрархічні канонізовані структури). Скажімо, за Гегелем, найвищим каноном можна

³ Корж В. Шістдесятництво – явище лише столичне чи соборно-українське? // *Шістдесятництво як літературне явище*. – Дніпропетровськ. – 2000. – С. 9.

вважати абсолютне — абсолютну ідею, абсолютний дух, що включає в себе, звичайно ж, суттєву ознаку канону — його взірцевість, довершеність, досконалість, набір певних “чеснот”. Однак ці константи абсолютизації стосовно окремих людей, чії вчинки — тодішні, “шістдесятницькі”, й подальші, “постшістдесятницькі”, але окреслені високим моральнісним “виміром шістдесятництва”, рецептивно визначеним нами теж як своєрідний *канон поведінки*, — безперечно, резонують у нашій свідомості (а саме шістдесятники заповзялися з’єднати літературу й життя через *вчинок*), що аж ніяк не сприяє впорядкуванню цього процесу “остаточного відбору імен”. Адже треба взяти до уваги, що канон — далеко не абстракція, він виражає “живу досконалість” — тіло, статуру, погляд, почуття, реакції, сам стає цим “досконалим образом”⁴. Цікаво, що й кожний психічний феномен “можна піднести до рівня канону”. Якщо розглядати мистецьку царину, де й розгортається — через художні образи як носії канонічного й деканонічного водночас — пошук, утілення людського тяжіння до досконалості, довершеності, то й тут можемо говорити лише про прагнення, волю прагнення, свободу прагнення, та аж ніяк не про досягнення вищої мети. “Канон життєдіяльності досягається, але жодним твором не вичерпується ідеальний задум. Навіть сукупність творів не дає вичерпної картини ідеалу, і він завжди залишається потойбічним, трансцендентальним”⁵.

Та й самий плин чи радше рух життя постає як шлях розбиття життєвого канону (ситуацій, схематичних вчинків, застиглих уявлень, обридлих почувань тощо) через людську творчість, що за своїм характером завжди деканонічна, покликана до життя самою неканонічністю життєвого шляху.

З цього погляду, очевидно, й *“іменний канон”*, щоразу розбиваючись об нові наші уявлення, коригувальну оптику нових підходів, подолання дискретності вивчення явища шістдесятництва, залишає за собою право на певну плинність, *дотикальність інших досвідів через інші, дотикальні імена*.

Тим-то наразі можемо говорити не стільки про *віяло інтерпретацій шістдесятництва як цілісного явища* (їх, в остаточному рахунку, немає), скільки про *віяло канону шістдесятників*, яке кожен дослідник *“розгортає”* і *“згортає”* відповідно до своїх уявлень, бажань, інерції мислення, знань і незнань, і тут на перше місце висувається хіба проблема *обґрунтування вибору, критерію*.

Так само варто розібратися й із досить приблизними формулюваннями на кшталт *“нешістдесятники”*, *“ліве крило шістдесятництва”* (т.зв. кївська школа поетів, яку, скажімо, Ю. Ковалів зараховує до “шістдесятництва, що розкололося” — тож чи це не є *“розкольніцьке шістдесятництво”*, а якщо ні, то що насправді?), *“постшістдесятники”* — усі ті *супутники*, що оберталися довкола планети *шістдесятництво*, утворюючи певну структурну *Сонячну систему* в літературі 2-ої пол. ХХ ст. Адже, скажімо, ті, кого умовно звемо постшістдесятниками, логічно й природно вирости з явища шістдесятництва, ним детерміновані і ним же спонукувані *до інакшості*⁶.

Чи не стають вартим уваги (а якщо так, то й це потребує певного обґрунтування) звертання до артикульованого в російському літературознавстві поняття *“припізнілі шістдесятники”*? Однак і тут постає проблема з’ясування природи їхньої *припізнілої інакшості* в її генетичних зв’язках та взаємовпливах.

Що ж до вже усталеного в історії літератури канону, який “охоплює” низку усталених імен, що не викликають жодних заперечень, то чи не доцільніше означити їх *“засадничими шістдесятниками”*, з’ясувавши, проте, принципову різницю між ними та тими, хто з тих чи тих причин “тихо” вписується в цей контекст. Окрім того, *шістдесятництво як рух* означене й іменами старших за віком “шістдесятників” (як-от М. Лукаш чи — поза літературою — Олена Апанович та М. Брайчевський, які мали величезний вплив на інтелектуальне середовище).

⁴ Роменець В., Маноха І. Історія психології ХХ століття. — К., 1998. — С. 844.

⁵ Там само. — С. 830.

⁶ Див: Гарнашинська Л. “Епоха світання” постшістдесятників: поезія Віктора Кордуна на лезі “між” // Слово і Час. — 2002. — №8. — С.27–34.

Отже, за великим рахунком, ідеться про *шістдесятництво як текст і шістдесятництво як контекст*, де належить попрацювати *системним аналітикам*, оскільки наразі текстологічне бачення цього явища “обертається” в параметрах *персоналізованого шістдесятництва*, яке, власне, й віддзеркалює основну нез’ясовану проблему т.зв. *меж* (чи *хронологічних рамок*, хоча поняття “межі” більш плинне, аніж жорстке “рамки”, а тому нині, у час розпливчастих, приблизних літературознавчих конфігурацій вигідніше для означення предмета дослідницьких рефлексій). Це виявляється саме в тому, що в контексті шістдесятництва звучать і значно пізніші твори його репрезентантів, однак без послідовної простеженості еволюції авторської свідомості. Одне безперечно: шістдесятництво – це *явище* (і наш тривалий науковий інтерес до нього та численні дискусії – одне зі свідчень того), що характеризується сукупністю ознак, які випадають із звичного, традиційного, схематичного, вивищуються над плином звичайних реалій, і таким воно по праву входить у науковий обіг.

Однак, як на мене, воно має два іманентні пласти своєї *змістової якості*. *Перший* (і він зонайбільше віддзеркалює нинішній стан дослідження) несе “займенникові ознаки” сукупності особистостей: *Я+ви+ще(інші)...*, де три крапки, що означають продовження ланцюга імен, безперечно ж, можуть і повинні мати якимось чином окреслені межі (можливо, не так хронологічно окреслені, як усталені іменами в часовій проекції, але то потребує окремого доведення), – і виглядає як *персоналізована розгорнута картина явища*. І *другий* – глибинніший, а отже, значно важчий для дослідження – *Я-вище* (де саме явище несе ознаки чогось вищого, аніж індивідуальне – у сукупності імен – Я, сумується досвідом та змістом індивідуальних Я); *Я-в-и – ще*, де *персоналізоване Я інтегроване в ще (щось)* та *Яв-и – ще*, де Яв (*реальність*) плюс *ще щось*, що *поза видимою реальністю*, тобто поза тим історико-літературним дискурсом-процесом, який, уже пунктирно прокресленим український літературознавством, потребує наукового, синтетично-аналітичного прояснення (можливо, те, що я би назвала філософсько-соціологічним, соціальним, психологічним, етнологічним, та й біологічним підґрунтям, яке й формує часто невидимі турбулентні чинники визрівання того чи того явища).

Саме такий *форум імен-персоналій (Я+ви+ще...)* як своєрідний “*метакоңсиліум особистостей*” здатний саморухо́во, зсередини увиразнити й сам канон *шістдесятництва* і – через нього – той код, що воно несе як *явище у драматургії* його, глибиннішому, сутнісному виявленні.

А ще шістдесятництво постає в нашій рецепції як *феномен*, артикульований О.Пахльовською як *феномен філософський* – він уже має досить розгорнуті, однак не досить вичерпні наукові версії⁷. І це важливо: дослідити насамперед філософське підґрунтя, ті невидимі духовні опори, філософами, які жили й надавали цьому явищу смислового виміру (хоча він не вичерпується самим лише філософським підходом, а радше цілим комплексом підходів).

Проте більш умотивованим, науково виваженим було би вживання тут такого терміна, як *фенотипне явище* (від грецького – *з’являюсь і тип*), де *фенотип*, за словником іншомовних слів, – сукупність ознак і властивостей організму (в даному випадку – суспільно-культурологічного), що склалися у процесі його індивідуального розвитку й визначаються взаємодією спадкової основи з умовами, в яких відбувається його розвиток⁸, тоді як *феномен* – більш статичне поняття (те, що *з’являється*), явище, сприйняте органами чуття, що, за І.Кантом, дано чуттєво, не досягається досвідом і нібито неприступне людському пізнанню⁹.

Отже, *явище*. Уже хоча б тому (й насамперед тому), що актуалізує майбутнє як поле досліджень. Але яке? Спроби описового з’ясування його іманентної суті

⁷ Див: Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту // Сучасність. – 2000. – №4. – С. 65–84; Гарнашинська Л. Шістдесятництво: філософія покоління як “публічна свідомість” // П’ятий конгрес міжнародної асоціації українців. Літературознавство. Кн. 2. – Чернівці, 2003. – С.344–352.

⁸ Словник іншомовних слів. – Вид. 2. – К., 1985. – С. 870.

⁹ Там само.

переважно обертаються довкола відпрацьованих складників, як-от політико-ідеологічні, соціокультурні, етико-художні причини його виникнення чи шістдесятництво як новий етап модернізму; стосовно ж останнього простежується, кажучи словами В. Стуса з іншого приводу, “ламана лінія стильових змін”, яка виокреслює загальну логіку чи схему цього явища, однак обґрунтування його *об’єктивного місця та ролі* в стильовій парадигмі української літератури ХХ століття ще попереду.

А між тим така наукова недовомовленість або, кажучи точніше, необ’єктивованість реального явища в його причиново-наслідкових зв’язках, нез’ясованість багатьох понятійних моментів резонує безпосередньо і в літературному середовищі, зумовлюючи артикуляцію *нездорових* дискусій у тому сенсі, що впливають вони з поколінневих еґо-рефлексій, ставлячи дискутантів у ранг “боротьбистів” у площині не лише “батьки і діти”, а й “старші й молодші брати”.

Дозволю собі повторно наголосити на розгортанні опозиційної *дискурсивної лінії*, без якої неможливо ввійти у простори окресленої теми. Безперечно, зміна кожного історико-культурного покоління викликає складні ієрархічні процеси, заґрунтовані на підсвідомому, а отже, артикульованому зусиллі не так самоідентифікації, як утвердженні. Маю на увазі статтю „Шістдесятництво: міт і реальність” В’ячеслава Медведя в „Українських проблемах” (1997, №1) чи досить контрверсійну (аби не сказати брутальну) публікацію Володимира Єшкілева „Мистерия справедливости” у „Столичных новостях” (2001, 6-12 берез.) як комплекс-реакцію (де комплекс — таки психологічний комплекс непоцінованості чи меншовартості деяких із „постшістдесятників”, що мусять об’єктивно здобуватися на власний голос чи власну дорогу в затінку їхньої публічної слави); проблемну статтю Оксани Пахльовської „Українські шістдесятники: філософія бунту” в „Сучасності” (2000, №4); пізнішу статтю в „Літературній Україні” Галини Паламарчук, влучно означену нею як „рефлексія” — „Воно витає у повітрі” („ЛУ”, 2002, 22 серп.) з подальшим її ж відкритим листом Михайлині Коцюбинській „Від імені покоління, яке не відбулося” („ЛУ”. — 2002. — 19 верес.), а також на толерантну публікацію представниці шістдесятництва „Рефлексії з приводу рефлексій Галини Паламарчук” („ЛУ”. — 2002. — 5 верес.). Подібну толерацію виявив у тій неоголошеній дискусії і Євген Сверстюк („Скурвитись — дієслово неперехідне” // „ЛУ”. — 2002. — 3 жовт.). Анатолій Дністровий у наболілій уже всім „молодшим від шістдесятників” апробації теми „Шістдесятники” — „дев’яностітники”: тяглість, розриви, конфронтація?” („Критика”, 2001, Ч. 10) означає цими трьома „китами” засадничі концепти ієрархізації поколінневих рефлексій та еволюційних конотацій.

Удаючись до повторного називання тих “шпажистів”, які “зіштовхнули” “гострі кути” в цій вельми не толерантній і далеко не вичерпаній (що нерідко межувала з істерикою, а то й відвертою лайкою) неоголошеній дискусії, однак без цього дискусійного дискурсу у просторі “пост” неможливо збагнути всю складність цього явища, яке, самоіфологізувавшись, мусить пройти й певний етап деміфологізації, аби нарешті було знайдено правильну “оптику” його оцінювання у постмодерному прочитанні.

Дозволю собі також повторити, що залишається відкритим питання, чим же насправді є покоління, оскільки стаття Лесі Демської-Будзуляк “Зміна поколінь — реальність проблеми?”¹⁰ *актуалізує* саме проблему, однак жодною мірою її не вичерпує. Так само, як оглядова стаття Ніли Зборовської “Стильовий портрет шістдесятництва”¹¹ чи вступне слово Тамари Гундорової до двотомника праць

¹⁰ Демська-Будзуляк Л. Зміна поколінь — реальність проблеми? // Слово і Час. — 2001. — №1. — С.28–31.

¹¹ Зборовська Н. Стильовий портрет шістдесятництва // Слово і Час. — 2001. — №12. — С.26–42.

Михайлини Коцюбинської “Шістдесятництво: метафора, ім’я, дім”¹², що в них, власне, знаходимо певні орієнтири (іноді й засадничі) штрихи для значно глибших досліджень. Так само есеїстичні портрети Р. Корогодського “Шістдесятники поза пафосом”¹³, як і мої власні тексти у серії біобібліографічних нарисів “Шістдесятництво: профілі на тлі покоління”¹⁴, що певною мірою розгортають картину *персоналізованого шістдесятництва*, спроба подивитися на явище крізь призму індивідуалізованого Я, що, очевидно, означає лише пошук точки метафізичного “консиліуму особистостей”, з якого може народитися цілісне розуміння шістдесятництва як явища.

Певною подією в дослідженні цієї проблематики стала хіба недавня праця О.Зарецького “Офіційний та альтернативний дискурси 1950–80-ті роки в УРСР” (2002) (що доповнює працю Г. Касьянова)¹⁵, однак вона може слугувати прикладом лише умовно синтетичного підходу до висвітлення проблематики шістдесятництва, оскільки синтезує низку ідеологічних та лінгвістичних аспектів даної теми, є зразком її сучасного лінгвістичного розрізу, однак зовсім її не вичерпує.

Так, шістдесятництво – це справді “дискурс справедливості”, але переакцентування, зроблене В. Єшкілевим, відбиває не стільки егоцентризм іншого покоління (він був виразно властивий – і це закономірно з погляду такої науки, як психологія, – шістдесятникам також), скільки його “розмитість”, духовну розконцентрованість, втрату спільного філософського опертя, намагання, долаючи постійну тривогу в “енергії заперечення”, здобути не цілком виправдану життєтворчу “енергію утвердження”.

І річ не стільки у відсутності спільної об’єднавчої заманіфестованої платформи (її, за великим рахунком, не було й у шістдесятників) чи бодай мети (шістдесятництво входило в суспільну свідомість і залишилося в нинішній рецепції передусім як “ідея”) та естетичної програми, а й у невмінні співвідносити життям *час особистісний* та *час соціальний*. Та й від імені покоління, власне, ніхто не має права писати, хоч би яким сам-собі справедливим він видавався, а тому можна брати до уваги лише відсторонений, віддаленіший і науково виваженіший погляд.

Тим-то проблема *шістдесятники як тяглість* і *шістдесятники як предтеча* породжує досить актуальну проблему рецепції в контурах “пост”.

Чи є сучасний стан “диференціації амбіцій” (як ерзац-диференційованого особистісного “я”) поглибленням хвороби, що зародилася в середовищі шістдесятників і виразніше й руйнівніше виявилася в покоління 80–90-х, які навряд чи повною мірою усвідомлюють ту “мінливість і парадоксальність” світу, а радше його раціоналістичну діалектику, яка так само безжально “скасує” єшкілівський ритуал “містерії” заперечення – як цілком природньої (але навряд чи достоту виправданої) злостивості, спрямованої саме “проти”, а через те “нерозсіювання” – з особливою агресивною енергетикою руйнації, що не була властивою під впливом різних причин шістдесятникам. В. Єшкілев, як згодом і Галина Паламарчук, змішує критерії соціально-політичні, філософські, художньо-мистецькі, моральнісно-буттєві тощо, і це характерна ознака сучасного рецептивного дискурсу шістдесятництва (як приклад порушення акомодатії). Він існує

¹² Гундорова Т. Шістдесятництво: метафора, ім’я, дім // Коцюбинська М. Мої обрії: У 2 т. – К., 2004. – Т.2. – С.4–10.

¹³ Корогодський Р. Шістдесятники поза пафосом // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 16. – С.3.4–24; 2003. – Ч.39–40. – С.3–64.

¹⁴ Ірина Жиленко: “Я так люблю життя земне!” Біобібл. нарис // Сер. “Шістдесятництво: профілі на тлі покоління”. Автор цього й подальших нарисів – Л.Тарнашинська; К., 2001; Аїна Костенко. “Я вибрала Долю собі сама”. – К., 2002; Іван Світличний. “...Бо вірую”. – К., 2002 (бібліограф-укладач Т.Заморіна); Валерій Шевчук. “Мав дерзновення бути самим собою”. – К., 2002 (бібліограф-укладач В.Кононенко); Євген Сверстюк. „Це – вибір”. – К., 2002; Михайлина Коцюбинська. “Бути собою”. – К., 2005 (бібліограф-укладач В.Патока).

¹⁵ Див.: Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. – К., 1995.

паралельно до наукового дискурсу саме тому, що останній також не спромігся досі ще здолати інерцію мислення й піти углиб цього явища. Однак існування дискурсу першого вкрай важливе — він вказує на ті “больові точки”, на які слід звернути особливу увагу науковцям. На деякі з цих публікацій (особливо В. Єшкілева) можна було б вдало відповісти рядками Оксани Забужко з її статті, що стосується методологічної десакралізації канонічних імен: “Маємо тут навч типово постколоніальний “культурний невроз”: от власне що “вперте” перебування в режимі “воєнного стану”, який, за браком “зовнішнього ворога”, тепер проектується всередину культури”¹⁶.

Подібне (О. Забужко має на меті десакралізацію високих хрестоматійних імен), на її погляд, “виходить далеко за межі звичайних рецидивів більшовицько-догматичної безмисності (ось уже воістину дивина: явище, закорінене в усіх поколіннях! — як спротив на означене реальністю місце під сонцем. — Л.Т.), аналітиками його вже розпізнано й скваліфіковано як “страх перед теорією”, “теоретичне абстинентство”, або, ще точніше, — свого роду методологічну шизофренію, яка проявляється при “відборі матеріалу”: якщо стосовно сучасних авторів концептуальний аналіз, зокрема й із застосуванням “імпортіваних” в Україну (додам від себе — досить подрібно, нецілісно.— Л.Т.) методологій, визнається й допускається, то стосовно класиків він сприймається не більше не менше як зазіхання на національні святощі...”¹⁷. Це вже закид у бік науковців.

Адже попри всі наукові напрацювання (назвала б їх *текстоцентричними*, прив’язаними до окремих постатей — т.зв. *персоналістське шістдесятництво*), усе ж залишається актуальною потреба максимально об’єктивізувати це *явище* національної культури постсталінського періоду, комплексно дослідити передумови появи когорти шістдесятників (і не лише суспільно-ідеологічні), розкрити естетично-художню сутність шістдесятництва як своєрідного духовного “осердя” середини ХХ століття, розгорнутого в часі, ту просторово-часову вертикаль (минуле-сучасне-майбутнє), в яку органічно вписалися шістдесятники і яку самі творили в культурному космосі українського народу, а головне — дослідити специфіку модернізації художньої свідомості того періоду.

Ось тут і належить подолати згадану *аберацію стану*, яка дається взнаки також при *персоналістському*, навіть “розтягнутому у часі” дослідженні творчості того чи того письменника. Адже переважно літературознавці обирають темою своїх студій творчість котрогось із шістдесятників, не обмежуючи себе “хронологічними межами” шістдесятництва (скажімо, тими ж 1960–1963 рр.), однак надзвичайно рідко вдаються до вивчення еволюції (часової вертикалі) авторської свідомості, на чому вже наголошувалося вище. Це довільне ширяння у “хронотопі творчості” окремого репрезентанта цього явища й, здавалося б, видима динаміка дослідження ще жодною мірою не означає подолання нетривалості сприйняття процесу модернізації художньої свідомості, оскільки йдеться таки про статичний підхід як найменший шлях опору дослідницького матеріалу.

Принагідно зазначу: поняття *стан* потребує певного уточнення. Не можу погодитися з Володимиром Моренцем у тій частині його монографії “Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща”, де він доводить правомірність означення напряму чи течії власним поняттям *духовно-інтелектуальний стан*, позиціонує не альтернативне, а таки доста протилежне змістове означення, навч відкидаючи *динаміку плину*, руху, спрямованості, трансформації, закладену в самій семантиці термінів “напряму” і “течія” (під нього, як під “якийсь інший знаменник, аніж напряму або течія”, природно підводилося б усе “набуте стильове багатство літератури”— саме підводилося б!). Як на мене, це поняття у формулюванні “духовно-інтелектуального стану”

¹⁶ Забужко О. Une princesse lointaine: Леся Українка як культурно-інтерпретаційна проблема // Слово і Час.—2001.— №2. — С. 8.

¹⁷ Там само.— С. 7.

не стає переконливою “структурною одиницею живого і єдиного літературного організму”¹⁸. Саме тому, що вписано цей устатичнений “стан” у контекст *живого і єдиного* — особливо якщо взяти до уваги традиційне визначення: *стан (сила) речей — обставини, певна ситуація, життєва необхідність, що впливають на щось, зумовлюють що-небудь*¹⁹. Можна також уявити собі *стан* як психологічно-емоційний — стан пережиття: почуття закоханості, збентеження, тривоги, радості, холоду, голоду — того, що має екзистенційний вимір. Пропоноване ж дослідником поняття фіксує статичність, застиглість, закоріненість, замикаючи цей духовно-інтелектуальний плин сукупності стильових ознак у певну безруховість та позбавляючи його перспективи.

Отже, те, що В. Моренець означає як духовно-інтелектуальний стан, бачиться мені радше своєрідним *мисленнєвим потоком як відкритою художньою системою, а саме — художнім системомисленням* (що іманентно несе в собі ознаки динаміки, трансформації), бо має (і продовжує вбирати) сукупність певних рис та ознак, притаманних напрямку чи течії.

Поняття ж *стан* значно більше надається до *екзистенційного виміру покоління*. Можемо говорити про те, що тенденція дослідження т.зв. покоління шістдесятників наразі постає у формі своєрідного розгорнутого *поколіннєвого стану* (у тому його фразеологічному визначенні, поданому вище) як сукупної “сили” цілого ряду речей — ситуативної смуги обставин, життєвої доцільності, які й зумовили *шістдесятництво* “як *необхідність себе*”.

Однак при цьому мушу застерегти: до дослідження т.зв. *покоління шістдесятників*, не канонізованого хронологічно чи персоналістськи, не замкненого у вузькому просторі жорсткого канону, а простежуваного впродовж усього розвитку творчих потенцій та художньої реалізації його репрезентантів, рецепція *поколіннєвого стану* змістово вичерпує себе, оскільки заважає сприймати це явище у динаміці як живий творчий саморух з усіма його колізіями та інтенціями й, очевидно, може сприйматися як певний *рушійний, стартовий етап*.

А ще треба взяти до уваги, що літературне покоління — це нелінійне явище, яке визначає “сьогоднішнє” через “завтрашнє”. І глибинне, сутнісне проникнення в окремішнє внутрішнє “я” кожного з його представників не вирішує проблеми дослідження покоління як цілісності. Сума окремих досвідів представників того чи того т.зв. покоління не складає математичну суму, яка не змінюється від перестановки доданків, а являє собою логічний послідовний ланцюжок, що зв’язує, цементує, об’єднує це покоління спільним духовним досвідом.

Шістдесятники, ввійшовши у “смугу свободи” як сукупності різнорідних ситуацій (від внутрішніх, екзистенційних, коли екзистенціалізм опановувався не як філософія знання, а як філософія чину — *неусвідомлений екзистенціалізм*, — і до зовнішніх, ідеологічних), за яких можливий вільний вибір, виробили відповідну “*поколіннєву філософію*”, і саме вона значною мірою визначила їхнє оприявлення у світі нових естетичних цінностей. Адже професійних філософів радянська ментальність деформувала більше, ніж майстрів поезії і прози, де “ніж у сонці” з’являвся чисто з підсвідомих асоціативних глибин, а “випрані штани” доста толерували із традиційною образністю української літератури, викоханій на волошкових очах та травневих розмаях.

Можемо говорити, що саме творча рефлексія митців мусила заповнювати філософську перерваність такого потрібного суспільству єдиноцільного антропологічного розмислу українських науковців 60-х р. ХХ ст., якого насправді (на фаховому рівні) в Україні з об’єктивних причин не було. Спроба Віталієм Табачковським²⁰ реконструкції нібито “невтраченого часу” українськими вченими-

¹⁸ Моренець В. “Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща”. — К., 2002. — С. 21.

¹⁹ Див.: *Фразеологічний словник української мови*. — К., 1993. — Кн. 2. — С. 858.

²⁰ Див.: *Табачковський В.* “У пошуках невтраченого часу: Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників. — К., 2002.

філософами як розгорнутої антропологічної рефлексії і таким чином репрезентації філософії 60-х р. ХХ ст. (коли публічний “дух заперечення” практично був неможливим) як недискретного мисленневого потоку залишається лише *спробою реконструкції* й увиразнює “больові вузли” націєтворення на понятійному філософському рівні самоосмислення і світоузагальнення.

Свідомі своєї національної місії, помноженої на внутрішнє відчуття власної неповторності, шістдесятники свідомо творили новий естетичний простір, ступаючи у слід своїх попередників, з одного боку — реінтегруючи із соцреалістичного дискурсу, з другого — роблячи інноваційний прорив у нові культурно-естетичні та світоглядно-філософські сфери. Цей значно слабший, менш артикульований філософсько-світоглядний “внутрішній” дискурс, який у середовищі шістдесятників розгортався, природно, на рівні інтуїції — як *філософія існування* й *філософія виживання*; як “науково узаконена” філософська рефлексія екзистенціалізм увиходив у їхню авторську свідомість “з другого кінця активності” (В. Стус) — через критику в радянській офіційній періодиці філософських “буржуазно-ліберальних” течій, якими насправді живилася західна культура.

Такий “артикульований” внутрішньо, пережитий на особистісному рівні, закорінений психологічно глибоко інтимний дискурс визначав і дискурс зовнішній, подієвий, вчинковий, а також і дискурс текстовий. Відчувши потребу зрозуміти свій час, “не виходячи з нього”, а йдучи “назустріч сучасності” (П. Рікер), шістдесятники, по суті, напрацьовували та засвоювали філософсько-естетичну платформу, відповідно до якої філософія цього покоління поставала як “*публічна свідомість... свідомість вголос*” (М.Мамардашвілі). Така позиція передбачала, з одного боку, діалогізування із власним рефлексорним “я”, а з другого — із читачем як із “не-я”, “*іншим*” і в його особі із соціумом, що резонував у художній свідомості дисонансами між ідеалом та суспільно-політичними й соціальними реаліями. Таким чином, “когнетивна потреба в розумінні” (за А.Маслоу) була тією потужною спонукую, яка зумовила художньо-стильові пошуки поезії та прози 60-х.

Питома українська свободолюбність (*волелюбність — воля до волі*), помножена на апріорну свободу людини творчої, у путях тоталітаризму посилювала острах залежності, що значною мірою призводило до персоналістського максималізму, який дистанціював ідею Бога, перетворюючи її на абстрактну субстанцію, діалогізування з якою не бачилося можливим. В такому разі вищою інстанцією залишалася для шістдесятників совість, — до неї як до Вищого судді та адвоката апелювала людина без вини винувата, а місцем зустрічі Я-Я та *Я-інший* були *серце-майдан як потреба себепублічності*.

Шістдесятництво як *філософський феномен (фенотипне явище)* було освячене кантівським розумінням людини-індивідуума, яка *argiogi* підкоряється лише вимогам морального закону і вже цим виступає як *мета сама собою*, через що має право на беззастережну цінність і не може використовуватися тільки як засіб. У самопізнанні його репрезентанти виявили себе на стадії воledіяння-свободи свідомого вибору, підійшовши до межі воledіяння-любви як вищого ступеня духовної самореалізації.

Шістдесятництво як текст, комунікативною потребою розгортання якого була *свідомість вголос*, транспоноване в людині, що шукає, в умовах граничного метабуття на рівні зовнішнього та внутрішнього мовлення й тотального зовнішнього диктату зупинилося на *досвіді екзистенціалізму* в його персоналістськи загостреному вияві, культивуючи найперше концепт *самопожертви*²¹ — той дискурс шістдесятництва, який рецептивно чи не найкраще артикульований на рівні подієво-екзистенційному.

Однак маємо зважати ще на кілька дискурсивних потоків; першим з-поміж них варто назвати інформативно-пізнавальний, далі оцінювально-порівняльний, в межах

²¹ Див.: *Тарнашинська А.* Шістдесятництво: філософія покоління як “публічна свідомість”. — С.344–352.

якого розгортається дискурс *Я-Інший*, що втягує в свій локус потужний психологічний аспект; у його полі розгортаються амбіції, прагнення дорівнятися до іншого, вивищитися, а всі разом вони дають добру поживу підсвідомості, впливаючи на виникнення й формування творчих задумів і появу нових творів. Тобто йдеться про *змагальний ефект* або *“ефект дзеркала”* через *“приміряння”* на себе, без якого жодна особистість, жодне явище не може відбутися.

Таке навіть підсвідоме *“намагання позасобою-голосу”* (В. Стус), коли *“овал своєї квазі-окремішної достатності”* (В. Стус) неминуче розширюється до межа такого спілкування споріднених, але й взаємовідштовхувальних душ, доводить ту неспростовну істину, що лише через *Я Іншого* можна пізнати й *“розширити”* власне Я, розсунути кордони своєї, здавалося б, достатності, яка ніколи не може бути замкненою в *“овал”* абсолютної окремішності. Цю своєрідну мистецьку віртуальну реальність, у яку втягнуто чужі *Я-інші* з усіма їхніми суб’єктивними оцінками й судженнями, мовленими й немовленими гадками, прихованими й затамованими – чи не дуже – амбіціями, власницькими інтересами, заґрунтованими на найсокровенніших (іноді далеких від ідеалу) людських рисах, також необхідно враховувати, і то значною мірою.

Втягування в континуум художньої свідомості чужих текстів (текстів у текстах), оцінок, суджень, заперечень, схвалень, осуду, порад, навіть письменницьких настроїв та емоцій, переданих не завжди через слово, але часто інтонаціями, мімікою, неминуче видозмінює авторську свідомість, художній світ окремого митця, а отже, його майбутні творчі імпульси, наміри, задуми, саму художню тканину творів. Ідеться про сусідство, неминуче перехрещування, впливи й взаємовпливи художніх, локальніше – авторських свідомостей, що значною мірою рельєфозмінює внутрішній світ письменника, а отже, і його світ художній, авторську свідомість, бо це нерозривні субстанції людської душі, здатної на мистецьку самопожертву. Такий специфічно мистецький *“корпоративний досвід”*, який має значно більші досяги, впливи й наслідки, аніж нам іноді видається, оскільки всотує у свій дискурс найінтимніші порухи й відрухи, творить *новий досвід і зміст метаспілкування* через інтертекстуальність Доли й Тексту.

Отже, функціонування дискурсів культурного простору, в якому камертонно обертаються художні впливи через неминучий філологічний піддискурс, зокрема читання, спілкування, обмін враженнями, рецензування, поглиблюється дискурсом авторських свідомостей, а ще – дискурсом *“невидимих”* ідей, що *“висять у повітрі”*, і то тільки Провидіння уповноважене дати право тому чи тому *“мистецькому помазанику”* Божому *“виловити”* їх у свої художні сіті першим чи йти у форватері першовідкривача.

Такі дискурси – зовнішній і внутрішній – значною мірою заторкують не лише свідомість, а й підсвідомість митця.

Незаперечним залишається й певний зв’язок, а точніше, перегук цього явища із тогочасними світовими тенденціями, зокрема й з інтелектуально-філософським та культурологічним дискурсом Заходу в таких його аспектах, як критичне освоєння дійсності, протест проти *“відпрацьованих”* суспільством моделей буття і творчості, проблема екзистенційного вибору та свободи самовираження, свідоме утвердження інтелектуалізму, модернізація свідомості і стилю тощо.

Каскадизація проблемного занурення в тему (від сакраментального *“чому?”* до глибоко відповідального *“навіщо?”* через низку далеко не риторичних запитань, осердям яких залишається поліваріативне *“як?”*) не надається до дифініцій, відповідей та недомовленостей на кшталт: *“Шістдесятництво – це насамперед відвертий бунт проти системи, що проявлявся індивідуально, у різних формах. Найгучніше – суспільно знаковими постатями В. Симоненка та В. Стуса. Усі інші несли лише інформацію, сигнал про щось. Єднало спільне для всіх відродження самої суті людини, точніше – відродження української людини в її іманентному, європоцентричному просторі”*²².

²² Мовчан Р. Григор Тютюнник – знакова постать в українській культурі чи естетичний феномен? // Слово і Час. – 2005. – №7. – С. 27.

До названих двох постатей безперечно долучається “суспільно знаковий” Іван Дзюба з його працею “Інтернаціоналізм чи русифікація?” (та й не тільки він, хоча, зрозуміло, авторка передусім мала на увазі продуцентів художніх текстів, але тоді це мало би звучати дещо інакше), усі ж загалом і кожен окремо продемонстрували, кажучи словами того ж В. Стуса, “форму бажаної інособливості”, однак їхні індивідуальні мистецькі світи, очевидно, “більші” й значиміші, ніж просто “сигнал”: вони, як і будь-який текст чи інша комунікативна форма, несуть інформацію (сигнал), однак зводять естетично-мистецький феномен (поняття *феномен*, який, за М. Бердяєвим, завжди є частковим, виправданіше вживати тут стосовно окремого індивідууму) Ліни Костенко чи, скажімо, І. Драча лише до “сигналу про щось”, означає наражатися на ризик *аберації ракурсу*, звуження поліфункціональності тексту (де треба говорити про Текст текстів), котрий у випадку *явища* неможливо розглядати також ізольовано від інших, оскільки шістдесятники творили (питання “з якою метою?” залишається наразі відкритим) своєрідний просторово-часовий континуум, духовний космос українства.

Вдало знайдена Тамарою Гундоровою образна “формула” шістдесятництва як “метафори, імені, дому”²³ дає підстави перевести оптичний окуляр у площину онтологічну (дім), персоналістську (ім’я) та площину семантично-сислової неоднозначності, коли народження певного смислу (результату пошуку) неможливо змодельювати в рамках однієї лінгвістичної та понятійної систем (метафора).

Цей смисловий “трикутник”, задаючи криву наукової інтриги, передбачає свої методологічні колізії, які, попри певні дослідницькі набутки, ще тільки належить розгорнути в “сюжет Доби” (С. Андрусів) і відповідно осмислити.

У цьому “контексті трикутника” насамперед необхідно простежити, якою мірою шістдесятництво відбивало закономірну, як на ті суспільні обставини, утопічну ідею “прориву” колоніальної свідомості на інший сутнісний рівень; розглянути шістдесятництво як художньо-естетичне явище в соціокультурному та етнокультурному контексті з утвердженням його домінантного моральнісного імперативу в парадигмі неоромантичного народництва, яке утверджували шістдесятники у ХХ ст. (на чому засновує свої спостереження та переконання Т. Гундорова), проаналізувати його художньо-естетичні концепції, що формувалися як потяг до нового, модерного в діючих на той час соцреалістичних параметрах; з’ясувати межі свідомого відходу шістдесятників від методу соцреалізму як моністичної концепції радянської літератури, межі й форми долання ними реалізоцентризму як канонічної настанови соцреалістичної манери письма в її сталінському та постсталінському ліберальному варіантах; простежити модерні художньо-стильові пошуки поезії 60-х років ХХ ст. як своєрідної моделі національного світовідчуття та самобутнього національного самоприявлення в світі; дослідити домінантні риси модерної поетики прози цього періоду в її генетичних взаємозв’язках; встановити співвідношення традиційного та новаторського, простеживши на літературних творах того періоду психологічну та наративну трансформацію свідомості “людей зі страху” – через “злякану свідомість” – до “рефлексивної свідомості”. Вже самі назви творів виступають маркерами-орієнтирами для майбутнього осмислення еволюції художньої свідомості²⁴.

Відштовхуючись від національних реалій, вгрузаючи в силу “земного тяжіння” або, кажучи Стусовими словами, “під солоний спів земного притягання” пориваючись до космічних висот і таємниць, долаючи силу інерції та не меншу силу спротиву, через власні болючі відчуття й проби духу шістдесятники шукали

²³ Гундорова Т. Цит. ст. – С. 4–10.

²⁴ Див.: *Новелістичне* входження шістдесятників у літературу: орієнтація на західну модерну літературу? // *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. – Вип.9: Українська література в загальноєвропейському контексті // *Матеріали* Міжнародної наукової конференції 10–12 жовтня 2005 р.– Ужгород, 2005.– С. 277–282.

з-поміж себе, а вже по тому в собі “іншу людину”, своїми словесними засобами підносячи її до “категорії творчої сили”.

Інтуїтивно вибудовуючи у своїй творчості “людинознавче ієрархічне древо”, що його схематично окреслив В. Гомбрович у “Щоденнику”²⁵ як складну систему взаємозалежностей і взаємовпливів, шістдесятники, по суті, на противагу апологетам соцреалізму, успішно децентралізували ідеологічний, певною мірою й соціальний, чинники, що духовно узалежнювали людину. Натомість вони художньо “освоювали” *hoto-центризм* – залежність людини від багатьох інших чинників: ментального; навколишньої природи; міжособистісного, коли замість художньої моделі суспільство–людина–суспільство утверджувалась інша художня модель – людина–людина–людина в контексті соціуму, тобто інтеграція в соціальне “ми” через інше індивідуальне Я, де “ми” – більшою мірою соціум, а меншою мірою – держава; окремо – міжособистісний досвід безпосереднього спілкування індивідуальних мистецьких Я – окремих мистецьких світів.

З того факту, що шістдесятники, усвідомивши свою “інакшість”, вербалізували цей духовний досвід пережиття, народилася й цілком інша проза. Покоління, травмоване війною, ціною важких прозрінь почало усвідомлювати самоцінність людської особистості. Пошуки внутрішньої гармонії у дисгармонійному світі фальшивих кумирів та хисткої монументальності *творили напругу дисонансів художньої свідомості*, і це благодатне поле для серйозних досліджень.

“Злякана свідомість”, ведучи полеміку із внутрішнім світом людини, зрештою здобувається на усвідомлення самоцінності людської особистості, “людини серед тижня”, яка з подивом і зростанням почуття власної гідності відкриває свій багатий внутрішній світ. Звідси – конкретизація моральнісного імперативу, поглиблений психологізм, рефлексивність, ліризм оповіді. Через жанрово-стильові модифікації, пошуки нових художньо-образних засобів відображення реального життя та філософського осягнення дійсності молоді прозаїки здобувалася на нову синтетичну якість мислення.

Поетичний дискурс шістдесятництва бачиться доцільним розглядати відповідно до концепції М.Бахтіна, згідно з якою “без катарсису... немає мистецтва”²⁶, оскільки у ХХ столітті, надміру переобтяженому історією як втіленням трагедії цілих поколінь, нефальшивим може бути лише покаючий голос. Таким *катарсисним імперативом* – як доміантним – значною мірою пояснюється фоноцентричність поезії шістдесятників, орієнтованої на аудиторне сприйняття. Інноваційний прорив поезії 60-х полягав насамперед в актуалізації й вербалізації моральної та онтологічної пам’яті. Освоївши дихотомічну відкритість модусів соціального часу в минуле, яке через сучасне переходить у майбутнє, і в майбутнє, що перетворює сучасне на минуле, поетична свідомість шістдесятників напрацьовувала відчуття, відповідно до якого людина за своєю сутністю не може жити в розірваному часі.

Є всі підстави говорити про повноту “життебуття” в поезії, тобто її онтологічно-екзистенційну всеохопність, яка обіймає весь спектр світовідчуття й світопережиття. Тим-то в основі художньо-стильових пошуків поетів-шістдесятників, що екзистенційно освоювали й по-новаторськи омовлювали катарсисний часопростір, безперечно, лежить принцип часово-просторової вертикалі – від трагедійності Ліни Костенко до жагучої вітальності М.Вінграновського; від рвійного сонцепоклонництва І.Драча до спокійної, селянської “заземленості” Б.Олійника; від нерівного “пульсу” В. Симоненка до тихої медитативності І. Жиленко тощо.

Виразний его-центризм поезії (поет як сублимований вираз індивідуальності) був настільки продуктивним, що на ньому ґрунтувалися такі художньо-стильові концепти, як інтелектуалізм, полемічність, екзистенціалізм, вітальний естетизм, ліризм, емоційно-рефлекторна розкутість, медитативність, метафоричність,

²⁵ Див.: Гомбрович В. Щоденник: У 3 т. / Пер. з польськ.– К., 1999.

²⁶ Бахтін М. Проблемы поэтики Достоевского. – М., 1963.– С. 223.

архетипність, космізм не як наповнення поетичних текстів термінологічною атрибутикою, а як “Я-планетарне мислення”, явище параболи, оскільки космізм шістдесятників іде від світовідчуття епохи Бароко.

Однак усе це вже смислове наповнення тих концептуальних підходів, що їх передбачає дослідницьке розгортання *шістдесятництва як явища*. Тим-то до його дослідження насамперед доцільно підходити, з одного боку, із сучасної концепції етнокультурних цивілізаційних епох, вважаючи його закономірною ланкою в цивілізаційному поступі (В. Нарівська)²⁷. А з другого — із концепції “соціального часу” з його аксіологічним спрямуванням, підґрунтям моральнісної архітектоники якого є критично-конструктивне ставлення людської свідомості до минулого, а його спонукальною “пружиною” — моральнісний ідеал майбутнього як результат незадоволення історичного суб’єкта сутністю сучасного.

До цього варто долучити погляд на шістдесятництво як потужне *резонансне явище*, що віддзеркалює як у самому його середовищі та творчості подальших років, так і в творчості наступних літературних поколінь й пострадянському дискурсі національної літератури, а також простежити формування міфу шістдесятництва в соціокультурному просторі України і за її межами та спроби його деміфологізації — як, власне, два опозиційні дискурси, що висвітлюють й уявляють рецептивні “больові точки” літературного процесу.

Однак це лише певні пунктирні штрихи, які необхідно прокреслити на шляху подолання *ситуації спонтанності*, що нині цілком достосовується до дослідження цієї проблематики.

Загалом же сучасний стан вивчення явища шістдесятництва (і це тільки віддзеркалила груднева, 2005, наукова конференція у Дніпропетровську “Творчість шістдесятників у координатах української і світової літератури”, доповіді якої цілком відповідали заманіфесованій проблематиці й, по суті, не стали тим очікуваним “проривом”, що його можна було сподіватися після минулої, там же проведеної 2000 року наукової конференції “Шістдесятництво як літературне явище”) можна цілком визначити як *спазм акомодатії*, що насправді в офтальмології кваліфікує несправжню, хибну короткозорість, а отже, такий перебіг пошуку наукових версій можна оптимістично вважати тимчасовим. Адже шістдесятні роки вже мають певну ретроперспективу (аби не сказати історію), і критична маса “бродіння” літературознавчої думки та пошуку наукових підходів фактично визріває до тієї межі, коли стає можливим системно осмислити цей період і зробити певні резонансні узагальнення.

Очевидно, нині й відбувається пошук відповідної “оптики”, того фокуса, який дасть можливість, подолавши *бар’єр видимої простоти*, розглянути це явище в усіх його парадигмальних взаємозв’язках.

²⁷ Нарівська В. Українське шістдесятництво як віха цивілізації творчої особистості // *Шістдесятництво як літературне явище...* — С.13.

Галина Черниш

ПРО ЧАС ТА ЧАСОВІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ БОРИСА ШАВУРСЬКОГО

Поки богемний, але не арт-фестовий, не фейєричний “Західний вітер” був, до нього належно не приглянулися, тобто не прочитали. В якийсь інший спосіб, окрім віршів, “Західний вітер” (далі “Озерна школа”) не став зреалізовувати свідомість. Це були веломовні галичани, тому нічого не прагнули ні з-поміж ліктів постмодерністів, ні в катакомбах, ні в реверансах перед т.зв. поколінням екс-раса, автентичною культурою, котра прийшла. І тоді (четвіркою), і тепер